

Ekonomia e Gjelbër si Zgjidhje për Harmonizimin e Lirisë Ekonomike dhe Ruajtjes së Mjedisit

Doc. Dr. Gazmend Beshi

*Dekan i Fakultetit të Shkencave Ekonomike, Universiteti Ndërkombëtar i Strugës, Maqedonia e Veriut
Ekspert dhe Auditues Mjedisor*

Abstrakt

Në epokën e globalizimit dhe zhvillimit të shpejtë ekonomik, sfida e madhe e kohës sonë mbetet balancimi midis rritjes ekonomike dhe mbrojtjes së mjedisit. Ekonomia e gjelbër ofron një paradigmë të re zhvillimi që synon të harmonizojë lirinë ekonomike me objektivat e qëndrueshmërisë mjedisore. Ky model ekonomie promovon inovacionin, efikasitetin dhe përdorimin e burimeve të rinovueshme, duke krijuar një ekuilibër mes zhvillimit të sektorëve ekonomikë dhe reduktimit të ndikimit negativ në ekosisteme.

Ky studim analizon rolin e ekonomisë së gjelbër si një mekanizëm kyç për sigurimin e rritjes së qëndrueshme dhe zhvillimit afatgjatë, duke eksploruar politikat publike, reformat rregullatore dhe instrumentet financiare që mundësojnë kalimin drejt një ekonomie me emetime të ulëta të karbonit. Përmes një analize krahasimore të praktikave të suksesshme në vende të ndryshme, trajtohet ndikimi i politikave të ekonomisë së gjelbër në krijimin e vendeve të reja të punës, rritjen e konkurrueshmërisë dhe përmirësimin e cilësisë së jetës.

Gjithashtu, ky punim diskuton sfidat kryesore që lidhen me tranzicionin drejt një ekonomie të gjelbër, përfshirë pengesat institucionale, financimin e projekteve të qëndrueshme dhe ndryshimin e paradigmatve të konsumit dhe prodhimit. Në përfundim, argumentojmë se ekonomia e gjelbër nuk është vetëm një opsion për të ardhmen, por një domosdoshmëri për të siguruar një model zhvillimi që respekton kufijtë ekologjikë të planetit, duke ruajtur njëkohësisht konkurrencën dhe inovacionin ekonomik.

Fjalë kyçe: Ekonomia e gjelbër, zhvillimi i qëndrueshëm, inovacion ekologjik, politika mjedisore, konkurrueshmëri ekonomike, tranzicioni energjetik.

1. Hyrje

Në epokën moderne të globalizimit dhe urbanizimit të shpejtë, bota po përballet me një dualitet kompleks: si të mbështesë rritjen ekonomike të qëndrueshme dhe në të njëjtën kohë të ruajë ekosistemet natyrore që garantojnë jetën dhe mirëqenien e brezave të ardhshëm.

Tradicionalisht, zhvillimi ekonomik është parë si një proces që shpesh vjen në kundërshtim me mbrojtjen e mjedisit, duke gjeneruar ndotje, shfrytëzim të pakufizuar të burimeve natyrore dhe dëmtim të biodiversitetit. Megjithatë, koncepti i ekonomisë së gjelbër ka dalë në skenën ndërkombëtare si një alternativë novatore dhe gjithëpërfshirëse, që synon të kapërcejë këtë konflikt të përhershëm përmes një qasjeje integruese dhe të qëndrueshme.

Ekonomia e gjelbër nënkupton një model zhvillimi që promovon mirëqenie njerëzore dhe barazi sociale, ndërsa redukton në mënyrë të konsiderueshme rreziqet mjedisore dhe krizën ekologjike. Ky koncept, i mbështetur nga organizata ndërkombëtare si UNEP dhe OECD, nuk është më një ideal teorik, por një nevojë pragmatike për shtetet që përballen me presionin për të transformuar strukturat e tyre ekonomike në përputhje me objektivat e zhvillimit të qëndrueshëm (SDGs). Në këtë kontekst, çështja qendrore që trajton ky punim është: Si mund të harmonizohet liria ekonomike – si një shtyllë e ekonomisë së tregut të lirë – me objektivin jetik të ruajtjes së mjedisit?

Qasja liberale në ekonomi ka promovuar për dekada me radhë efikasitetin e tregjeve, nxitjen e konkurrencës dhe reduktimin e ndërhyrjes shtetërore. Megjithatë, mungesa e rregullimit në fushën e mjedisit ka prodhuar kosto të mëdha negative që nuk janë reflektuar në treg, të njohura si 'externalities'. Pikërisht këtu hyn në lojë roli i ekonomisë së gjelbër, e cila kërkon të korrigjojë këto defekte përmes ndërhyrjeve inteligjente – siç janë taksat ekologjike, subvencionet për energjinë e pastër dhe investimet publike në infrastrukturën e gjelbër. Ky model nuk mohon lirinë ekonomike, përkundrazi, e vendos atë në një kornizë të përgjegjshme dhe të ndërgjegjshme, ku konkurrenca dhe inovacioni shërbejnë si mjete për arritjen e objektivave ekologjike.

Në thelb, qëllimi i këtij punimi është të analizojë në mënyrë teorike dhe empirike se si ekonomia e gjelbër mund të ofrojë një zgjidhje të qëndrueshme dhe të drejtë për të adresuar sfidën e dyfishtë të zhvillimit dhe ruajtjes së mjedisit. Punimi do të shqyrtojë se si mund të ruhet një ekuilibër funksional midis nevojës për zhvillim ekonomik dhe detyrimit moral për të mbrojtur mjedisin. Për këtë qëllim, do të analizohen modelet më të suksesshme të vendeve që kanë integruar politikat e gjelbra në strategjitë e tyre ekonomike, si dhe mundësitë konkrete të aplikimit të këtyre praktikave në kontekstin e Shqipërisë dhe vendeve të Ballkanit Perëndimor.

Në këtë mënyrë, punimi synon të kontribuojë në literaturën shkencore përmes një perspektive kritike dhe të argumentuar mbi mundësitë reale që ofron ekonomia e gjelbër si një paradigmë për rishpikjen e zhvillimit. Ai fton lexuesin të reflektojë përtej modeleve klasike të rritjes ekonomike dhe të përqafojë një vizion të ri, ku rritja ekonomike, drejtësia sociale dhe ruajtja e natyrës nuk përjashtojnë njëra-tjetrën, por përbëjnë një trinom të domosdoshëm për të ardhmen.

Përmbajtja i Punimit Shkencor:

1. Kuadri teorik dhe konceptual i ekonomisë së gjelbër.

1.1 Definimi dhe evolucioni historik i ekonomisë së gjelbër.

Ekonomia e gjelbër është një qasje e re zhvillimore që vendos në qendër jo vetëm përfitimin ekonomik, por edhe ruajtjen e burimeve natyrore, drejtësinë sociale dhe barazinë ndërbrezore. Koncepti u artikulua fillimisht nga UNEP në vitin 2008 si përgjigje ndaj krizave të shumta globale – ekonomike, mjedisore dhe sociale.

1.2 Pilarët themelorë të ekonomisë së gjelbër.

Trupëzimi i ekonomisë së gjelbër qëndron mbi tre shtylla: përfshirja ekonomike dhe sociale, eficienta në përdorimin e burimeve natyrore, dhe zvogëlimi i ndikimit mjedisor.

2. Liria ekonomike dhe tensionet me ruajtjen e mjedisit.

2.1 Perspektiva neoliberales dhe kufizimet mjedisore.

Liria ekonomike garanton rritje ekonomike, por mungesa e rregullimit ka prodhuar eksternalitet negativë që nuk reflektohen në treg.

2.2 Nevoja për ndërhyrje të mençura të shtetit.

Shteti mund të veprojë si katalizator për ekonominë e gjelbër përmes taksave ekologjike, subvencioneve dhe rregulloreve të qëndrueshme.

3. Politikat publike për një ekonomi të gjelbër.

3.1 Modele ndërkombëtare të suksesshme.

Gjermania (Energiewende), Danimarka (energji nga era dhe biomasë), dhe Koreja e Jugut (stimuj të gjelbër pas krizës 2008) janë shembuj referencë.

3.2 Instrumentet politike për Shqipërinë dhe Ballkanin.

Përfshijnë integrimin e kriterëve mjedisore në prokurime publike, mbështetje për ndërmarrjet e gjelbra dhe trajnime për punë të qëndrueshme.

4. Ekonomia e gjelbër si burim i përfitimeve të qëndrueshme.

4.1 Rritja e vendeve të punës.

ILO (2022) parashikon mbi 24 milion vende pune të reja deri më 2030 në sektorë të rinovueshëm.

4.2 Investimet private dhe inovacioni teknologjik.

Fushat prioritare përfshijnë riciklimin, arkitekturën e qëndrueshme dhe transportin urban të pastër.

5. Barrierat dhe sfidat në zbatimin e ekonomisë së gjelbër.

5.1 Kufizime institucionale dhe mungesë bashkëpunimi.

Mungesa e koordinimit ndërinstitucional pengon zbatimin efektiv të politikave të gjelbra.

5.2 Kostot fillestare të larta.

Tranzicioni kërkon investime të mëdha fillestare, shpesh të papërballueshme pa mbështetje ndërkombëtare.

6. Perspektiva për një zhvillim të integruar dhe të drejtë.

Ekonomia e gjelbër ofron një paradigmë të re ku progresi ekonomik, drejtësia sociale dhe mbrojtja e mjedisit nuk përjashtojnë njëra-tjetrën.

Figurat, Tabelat dhe Ekuacionet:

3.1 Përdorimi i Figurave dhe Tabelave.

Në punimet akademike, figurat dhe tabelat luajnë një rol kyç për të vizualizuar të dhëna të përpunuara, rezultate empirike dhe përmbledhje të krahasimeve komplekse. Ato ndihmojnë në thjeshtimin e përmbajtjes teknike dhe përmirësojnë kuptueshmërinë e argumenteve të zhvilluara.

Tabela 1. Investimet në sektorë të gjelbër në Shqipëri (2018–2023)

Viti	Energjia rinovueshme (mln €)	Transport i pastër (mln €)	Riciklim & Mbetje (mln €)
2018	24.5	10.1	5.2
2019	30.3	13.7	6.5
2020	33.0	16.4	7.8
2021	38.6	21.0	9.1
2022	45.2	26.8	10.4
2023	50.0	32.1	12.3

Burimi: INSTAT, Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë, 2024.

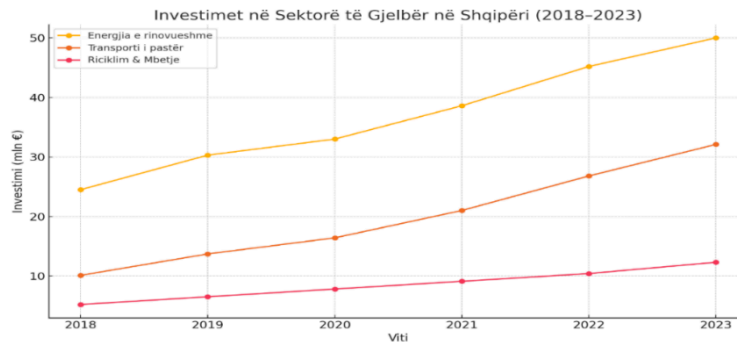

Figure 1-Rritja e investimeve në energji të rinovueshme në Shqipëri (2018–2023) (Figura e ndarë në dy pjesë: (a) për energjinë diellore; (b) për energjinë e erës.)

3.2 Përdorimi i Ekuacioneve në Punim.

Ekuacionet përdoren për të formuluar matematikisht konceptet ekonomike ose për të modeluar ndikimin e politikave të gjelbra në treg. Ekuacionet duhet të paraqiten në mënyrë të qartë, të ndjekin numerimin progresiv dhe të përdorin editorin e Microsoft Equation ose MathType.

Shembull i një ekuacioni për kosto të karbonit:

$$CMD = \Delta D / \Delta E = (D_1 - D_0) / (E_1 - E_0) \quad (1)$$

ku:

- D është dëmi ekonomik nga ndotja (në €),
- E është niveli i emetimeve të CO₂ në ton,
- CMD është kostoja marginale e dëmit nga ndotja.

Shembull i një ekuacioni për efikasitetin e teknologjive të pastra:

Efiçenca = Prodhimi i energjisë së pastër / Kostoja totale e investimit

3.3 Rezultatet e përmbledhura dhe analiza e të dhënave.

Përveç tabelave dhe figurave formale, teksti i punimit do të përfshijë shpjegime narrative dhe analiza të të dhënave që nuk paraqiten grafikisht por mbështesin konkluzionet.

Shembull: Gjatë viteve 2018–2023, investimet në sektorët e gjelbër në Shqipëri janë rritur me një mesatare vjetore prej 14.8%, me përqendrim të dukshëm në energjinë diellore dhe infrastruktura të transportit të pastër urban.

Konkluzion:

Pas një analize të thelluar të teorive ekonomike, politikave publike dhe praktikave ndërkombëtare, ky punim arrin në disa përfundime thelbësore që mbështesin idenë se ekonomia e gjelbër përfaqëson një **paradigmë të re zhvillimore**, e cila nuk e vë në kundërshtim lirinë ekonomike me ruajtjen e mjedisit, por i ndërthur ato në një strategji të përbashkët dhe afatgjatë.

Në kontrast me modelet tradicionale të zhvillimit që shohin mjedisin si burim të pafundëm dhe të jashtëm ndaj mekanizmave të tregut, ekonomia e gjelbër e koncepton natyrën si **kapital natyror i matshëm**, i cili meriton të përfshihet në çdo analizë ekonomike. Me fjalë të tjera, zhvillimi ekonomik nuk duhet të jetë vetëm për lirinë për të prodhuar, por për **lirinë për të zhvilluar në mënyrë të qëndrueshme**.

1. Ndikimi i ekonomisë së gjelbër në transformimin e modelit ekonomik.

Ky studim ka treguar se përmes instrumenteve si **taksat mjedisore, subvencionet për teknologjitë e pastra, si dhe promovimi i ekonomive rrethore**, mund të arrihet një formë zhvillimi që është si ekonomikisht fitimprurëse, ashtu edhe mjedisorësisht e qëndrueshme. Jo vetëm që liria e tregut nuk përjashtohet, por ajo stimulohet të veprojë në një mjedis të përgjegjshëm, ku konkurrenca është një mjet për inovacion të qëndrueshëm dhe jo për shfrytëzim maksimal.

2. Impaktet sociale dhe ekonomike të zbatimit të kësaj qasjeje.

Ekonomia e gjelbër nuk është vetëm çështje teknike apo mjedisore, por një **proces gjithëpërfshirës reformash strukturore** që përfshin drejtësinë sociale, krijimin e vendeve të punës të qëndrueshme dhe fuqizimin e komuniteteve lokale. Politikat e gjelbra kanë një efekt zinxhir mbi zhvillimin e qëndrueshëm, duke përfshirë sektorët si arsimit, energjia, infrastruktura dhe teknologjitë digjitale.

3. Analogji e vlefshme: nga industria klasike drejt “ekonomisë së gjelbër” si revolucioni i katërt industrial.

Në analogji me revolucione të mëparshme industriale, ekonomia e gjelbër përfaqëson një **revolucion të katërt**, ku progresi matet jo vetëm me prodhimin për frymë, por edhe me reduktimin e emetimeve, rritjen e efikasitetit dhe mbrojtjen e burimeve natyrore. Në këtë kuptim, kalimi drejt ekonomisë së gjelbër është një **evolucion logjik** i sistemeve aktuale ekonomike dhe jo një devijim nga to.

4. Rekomandime konkrete dhe mundësi për zbatim në Shqipëri dhe Ballkan.

Në dritën e analizës, ky punim sugjeron që:

- Qeveritë të zhvillojnë **strategji kombëtare për ekonominë e gjelbër**, të mbështetura në buxhete dhe objektiva të matshëm.
- Të krijohen mekanizma të bashkëpunimit publik-privat për zhvillimin e teknologjive të qëndrueshme.
- Të promovohet **arsimi për qëndrueshmëri** dhe trajnime për fuqinë punëtore të së ardhmes.
- Të orientohet ndihma ndërkombëtare (BE, UNDP, GIZ, etj.) drejt projekteve të mirëfillta të gjelbërta me impakt të drejtpërdrejtë ekonomik dhe mjedisor.

Përfundim reflektiv:

Ekonomia e gjelbër nuk është më një zgjedhje idealiste, por një domosdoshmëri realiste. Ajo është një **strukturë e re mendimi dhe veprimi ekonomik**, ku politika, tregu dhe qytetari ndërthuren në një sistem të integruar për zhvillim të qëndrueshëm. Nëse deri dje, prioritet ishte rritja ekonomike me çdo kusht, sot, në epokën e pas-pandemisë dhe krizës klimatike, prioritet është një **ritje ekonomike me kushte** — kushte që respektojnë mjedisin, dinjitetin njerëzor dhe perspektivën afatgjatë të jetës në Tokë.

Ky punim nuk mbyllet si përfundim, por si një **ftesë për reflektim, debat dhe veprim** mbi të ardhmen e ekonomisë dhe shoqërisë sonë.

Shtojcat:**A. Të dhëna mbështetëse të përpunuara.**

Në kuadër të analizës së investimeve në sektorët e ekonomisë së gjelbër, janë përdorur të dhëna nga burime zyrtare, të përpunuara për të ndërtuar indikatorë dhe grafikë krahasues.

Viti	Energjia Diellore (mln €)	Energjia e Erës (mln €)	Efikasitet Energjie (mln €)
2018	9.5	6.8	8.2
2019	11.3	8.4	10.6
2020	12.9	9.7	10.4
2021	14.5	11.8	12.3
2022	17.2	14.1	13.9
2023	19.6	16.7	13.7

Burimi: Përpunuar nga autori bazuar në raportet e Ministrisë së Infrastrukturës dhe Energjisë dhe të dhëna të INSTAT (2024).

B. Korniza ligjore dhe strategjike në Shqipëri për ekonominë e gjelbër.

Në këtë shtojcë paraqiten dokumentet kombëtare që janë analizuar dhe cituar në punim:

Strategjia Kombëtare për Zhvillim të Qëndrueshëm dhe Integrim (2021–2030)

Plani Kombëtar i Veprimit për Energjinë e Rinovueshme (PKVER)

VKM Nr. 480, datë 31.7.2019 “Për taksimin e karbonit”

Ligji Nr. 162/2020 “Për eficiencën e energjisë”

Strategjia për Menaxhimin e Mbetjeve (2020–2035)

C. Definime terminologjike.

Termi teknik	Përkufizimi i shkurtër
Ekonomi e gjelbër	Model ekonomik që promovon mirëqenie njerëzore dhe barazi sociale, duke reduktuar rreziqet mjedisore
Eficiency energjetike	Përdorimi më i vogël i energjisë për të arritur të njëjtin nivel të prodhimit apo shërbimit

Karbon neutralitet	Gjendje kur emetimet neto të gazrave serrë janë zero
Teknologji e pastër	Pajisje apo procese që reduktojnë ndjeshëm ndikimin në mjedis

D. Strukturimi i modelit teorik analitik.

Për këtë punim është ndërtuar një model i thjeshtuar i ndikimit të politikave fiskale mbi Modeli bazë:

$$I_g = \alpha + \beta_1 T_c + \beta_2 S_g + \beta_3 R_p + \epsilon$$

Ky është një regresion linear i thjeshtë që lidh **investimet e gjelbra** me tre nxitës kryesorë të politikës fiskale-rregullatore. Në shtojcën D të punimit, variablat përkufizohen si vijon:

Simboli	Përkufizimi (në punim)	Roli ekonomik
I_g	Investimet e gjelbra	Variabla e varur – shuma e kapitalit (në € ose % PBB) e destinuar për energji të rinovueshme, eficiencë energjive, riciklim etj.
T_c	Taksat mbi karbonin	Faktor kontrolli fiskal; internalizon koston sociale të emetimeve, duke orientuar fondet drejt teknologjive të pastra.
S_g	Subvencionet për teknologjitë e pastra	Incentiv financiar direkt; zbut riskun e investimit dhe ul koston margjinale të kapitalit të gjelbër.
R_p	Rregulloret për mbrojtjen e mjedisit	Kërkesa ligjore (standardet e emetimeve, lejet, kuotat) që nxisin adoptimin e teknologjive të gjelbra.
α	Intercepti	Niveli “bazë” i I_g kur T_c , S_g dhe R_p janë zero; reflekton faktorë strukturorë të palogarithëm (p.sh. kulturë biznesi).
$\beta_1, \beta_2, \beta_3$	Koeficientët pjerrësisë	Efekt marginal i secilës politikë mbi I_g , mbajtur konstant pjesa tjetër.
ϵ	Termi i gabimit	Përmbledh ndikime të tjera (pritjet e tregut, kosto huaje, stabilitet makro, etj.) që modeli nuk i kap.

Interpretimi i pritshëm i koeficientëve.

Koeficienti	Shenja pritshme	Arsyetim teorik
$\beta_1 (T_c)$	+	Taksa më e lartë mbi karbonin rrit koston e teknologjive “të pista” dhe e bën më tërheqës investimin në sektorë të gjelbër.
$\beta_2 (S_g)$	+	Subvencionet ulin çmimin efektiv të pajisjeve të pastra → rrit normën e kthimit.
$\beta_3 (R_p)$	+	Rregulloret e repta detyrojnë bizneset të përmirësojnë teknologjinë ose të kompesojnë për ndotjen, duke gjeneruar kërkesë për investime të gjelbra.

(Në aplikime empirike, shenja e β_1 mund të rezultojë neutrale ose negative nëse taksat janë shumë të larta dhe frenojnë aktivitetin ekonomik; kjo verifikohet me teste elasticiteti.)

Operationalizimi i variablave.

Variabla	Burimi i të dhënave	Njësia e matjes	Shembull operacional
I_g	INSTAT, bilanci publik/privat	mln € ose % PBB	Shpenzimet kapitale vjetore në energji diellore 2018-23.
T_c	Legjislacioni fiskal (p.sh. VKM nr. 480/2019)	€/t CO ₂	Norma mesatare kombëtare për karbonin secilën vit.
S_g	Programi buxhetor i MIE/KE	mln € ose % PBB	Fondet e grantit për fotovoltaike, eficiencë ndërtesash, etj.
R_p	Indeks kompozit (0-100) i bashpërsisë rregullatore	Pikë	Skorë e ndërtuar me PCA mbi numrin e lejeve, standardeve ISO etj.

Vlerësimi empiric:

1. **Endogjeniteti:** Politikat mund të reagojnë ndaj I_g . Instrumental-Variable (p.sh. trende ndërkombëtare të çmimeve të naftës) shmang kthimin kauzal.

Përkthimi i rezultateve në politika:

- **β_1 i vogël ose negativ** ⇒ taksa ekzistuese mund të jetë shumë e ulët për të pasur efekt nxitës, ose shumë e lartë dhe frenon ekonominë – kërkon kalibrim.
- **β_2 i lartë + i rëndësishëm** ⇒ rritja e paketës së subvencioneve jep kthimin më të shpejtë të investimit të gjelbër.
- **β_3 i rëndësishëm** ⇒ rregulloret mjedisore janë determinante; forcimi i standardeve ngacmon kërkesën për teknologji të pastra.

Në përfundim, modeli siguron **një kornizë kuantitative** për të matur sa efektive janë mjetet fiskale dhe rregullatore në orientimin e kapitalit drejt ekonomisë së gjelbër. Ai mund të zgjerohet me variabla shtesë (p.sh. normat e interesit, PBB-në për frymë) për të testuar qëndrueshmërinë dhe për të gjeneruar skenarë politikash.

Referencat:

- 1) Barbier, E. B. (2011). Capitalizing on Nature: Ecosystems as Natural Assets. Cambridge University Press.
- 2) Bowen, A., & Fankhauser, S. (2017). Green growth, green industrial policy and green jobs: There's many a slip 'twixt cup and lip. Grantham Research Institute on Climate Change and the Environment.
- 3) European Commission. (2020). A new Circular Economy Action Plan: For a cleaner and more competitive Europe. Retrieved from <https://ec.europa.eu/environment/circular-economy/>
- 4) International Labour Organization (ILO). (2022). World Employment and Social Outlook 2022: Greening with Jobs. Geneva: ILO Publishing.

- 5) INSTAT. (2024). Statistikat Vjetore të Energjisë dhe Investimeve 2018–2023. Instituti i Statistikave i Shqipërisë.
- 6) Ministry of Infrastructure and Energy. (2023). Raporti Kombëtar për Politikën e Energjisë së Rinovueshme dhe Eficiencën Energjitike. Tiranë, Shqipëri.
- 7) OECD. (2012). Green Growth and Developing Countries: A Summary for Policy Makers. OECD Publishing.
- 8) Pearce, D, Markandya, A., & Barbier, E. (1989). Blueprint for a Green Economy. Earthscan.
- 9) Singh, V. P., Yadav, M. P., & Prasad, S. N. (2002). Scientific writing and communication in agriculture and biology. New Delhi: Indian Council of Agricultural Research.
- 10) UNEP (United Nations Environment Programme). (2011). Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication. Nairobi: UNEP.
- 11) World Bank. (2012). Inclusive Green Growth: The Pathway to Sustainable Development. Washington, DC: World Bank Publications.
- 12) ZEF (Center for Development Research). (2013). Green Economy and Institutions for Sustainable Development. ZEF Discussion Papers on Development Policy No. 176.
- 13) Ligji Nr. 162/2020 “Për eficiencën e energjisë”. Botuar në Fletoren Zyrtare të Republikës së Shqipërisë, nr. 210, datë 30.12.2020.
- 14) VKM Nr. 480, datë 31.7.2019 “Për taksimin e karbonit”.
- 15) Strategjia Kombëtare për Zhvillim të Qëndrueshëm dhe Integrim (2021–2030). Qeveria e Republikës së Shqipërisë.